

Razgovor s fra Vinkom Dragičevićem, ž. vikarom na Kočerinu za vrijeme II. svj. rata, a danas 93-godišnjim franjevcem u mirovini na Humcu

PARTIZANI SU ME PROGLASILI »NAJCRNJIM« NA KOČERINU

► Razgovarao: Krešimir Šego

Fra Vinko, opišite nam malo početak svoje svećeničke službe. Gdje je to bilo?

Poslije završenog studija bogoslovije s kolegama sam položio jurisdikcijski ispit. Razmješteni smo po raznim župama i samostanima. Mene je zapao samostan u Tomislavgradu. Došao sam u njega 21. srpnja 1943. Ostao sam tu do pred svetkovinu sv. Franje. Morao sam poći u Hercegovinu radi žurnog i važnog posla. Obavio sam ga na Širokom Brijegu i Mostaru, kako mi je gvardijan zapovjedio – savjetovao. U Mostaru mi je Provincijal zapovjedio da idem na Široki Brijeg i da tu čekam dok on ne dođe. Došao je za pet-šest dana. Priopćio mi je da idem što prije u Tomislavgrad, da uzmem sve svoje stvari i sa stvarima krenem u Rasno za župnog vikara jer je tamo na župi sam fra Tadija Beljan. Provincijal mi je rekao da me fra Tadija čeka s veseljem, da me čekaju tri škole – Rasno, Dužice i Buhovo – i vjeronauk. Valjda da me utješi, rekao mi je da će mi s njegovim kolegom biti dobro, lakše nego u Tomislavgradu: »Uostalom, nije Tomislavgrad za tebe«. Vjerojatno je to rekao radi leda u Tomislavgradu s obzirom da sam bio veoma slabunjav, mršav.

Kada dolazite za župnog vikara u župu Rasno i kamo ste premješteni nakon promjena?

U Rasno sam došao 15. studenoga 1943. Dobro sam se snašao iako je rada bilo i previše, no župnik je bio zadovoljan. U tri se škole držao vjeronauk, a bilo je mnogo bolesnika (tifus i ostale bolesti), pa pučke mise, brojanje i slaganje milostinje koje je bilo mnogo, a razmjerno male vrijednosti... Posla napretek! I tako do na proljeće. Na sjednici Uprave premješten sam u Kočerin za župnog vikara. Vijest da sam određen za Kočerin veoma me iznenadila. Nisam ni u snu snio o promjeni. Iako je u Rasnu posla bilo i preko glave, s fra Tadijom sam se lijepo osjećao. Plašio me odlazak u Kočerin. Župa je veoma

teška i rastrgana, a ja često pobolijevam. No, kako sam silno cijenio fra Valentina Zovku, donekle mi je strah bio manji, a promjena lakša. Fra Tadija je bio gotovo izbezumljen. Ostaje mu privikavati se na drugoga. Žalio me što idem u jednu od najtežih župa. Bio je ljut i na kolegu, na provincijala, i zbog sebe i zbog mene. Uvrijeđen i oštećen! Bilo mi ga je žao ostaviti. Ne samo njega, nego i mjesto i ljude. Inače, ne volim premještaje. Nisam nikakva »selica«. Ali... Došao sam u Kočerin.

Kako ste se snašli na Kočerinu? Koga ste sve tamo zatekli?

Župnik fra Valentin Zovko lijepo me primio. Čini mi se da me je i sažalijevao, a možda mu je bilo teško i zbog sebe. Ma, kakvu će on imati pomoć od tako slabunjava pomoćnika?! Domalo smo se sjatili: fra Valentin je nastojao ugoditi mi, a ja sam nastojao da mu budem što više od pomoći.

Nazočnost fra Andrije Topića, fra Valentinova sestrića, koji je bio obolio na plućima i vidno se oporavljao kod svoga ujaka, posebno je u kući širila veselje i raspoloženost. Veseljak po naravi, ugodan u društvu, iako bolestan, pružao je izgled vesela zabavljača. Još je nešto što je stvaralo poseban sklad u kući: naša kuharica

Šima Topić, udovica, sestra fra Valentinova, majka fra Andrijina. Šima, čudo od kuharice, domaćice, osobe veselja i smijeha, razgovora, šale i rada. Vedro raspoloženje povećavao je i mali Stanko, bratić fra Valentinov, trećoškolac. U našoj je ogradi čuvao našu i Šiminu kravu. S njim je uvijek bilo šale i veselja. »Napadali« smo ga fra Andrija i ja. On se tako silno branio, k'o nevin, da je to bilo milina gledati i slušati ga. Još više, nije se na nas ljutio. Bio nam je privržen. Njih četvero dobro su se slagali. A, kako i ne bi?! Brat i sestra, ujak i sestrić, majka i sin, stric i tetka s bratićem, rođeni rođaci, samo se po sebi razumije da je ta zajednica odisala veseljem i skladom.

Recite nam još nešto o ozračju u kočerinskoj župnoj kući. Ipak je to bilo ratno vrijeme.

Moram naglasiti da sam i ja bio dionik velikog veselja među njima. Gledali su me tako da to ne bih mogao nikad ni poželjeti. Šima nas je hranila i u svemu zadržala. Ja sam joj bio težak. Uvijek je nastojala da joj kažem što mi

posebno treba. Nisam nikad ništa posebno tražio. Bio sam prezadovoljan hranom i svim ostalim u kući. Bila bi sretnija da sam bar nešto zatražio. Posebno me se dojmilo kako su me dočekivali na povratku iz udaljenih krajeva župe (Rujan, Crne Lokve...). Ako je bilo lijepo vrijeme, njih četvero dočekali bi me pred kućom. Čim bi me ugledali, nastala bi živost, veselje, hod prema meni, pitanja, nuđenja bez kraja, sretni što sam se dobro vratio. To nije moglo biti namješteno. Kad bih se odmorio, veselja je bilo i više. Kako sam češće pobolijevao, svih četvero kućne čeljadi izgubilo bi veselje. Taman kao da i oni obole. Fra Andrija se znao lijepo šaliti i bio je pravi majstor u razbijanju tu-robnosti u kući. Šutnju koja bi nastala u kući, mojim pojavom, prvi bi prekinuo fra Andrija. Šalama i veseljem nadoknadio bi »izgubljeno vrijeme« – vrijeme šutnje. Uz silnu glavobolju (migrenu) patio sam od žalosti što sam bio uzrok njihove potištenosti. No, ipak je bilo lijepo u takvom društvu!

Kad dolaze partizani na Kočerini i kakvo je raspoloženje

među župljanima, odnosno i u župnoj kući?

Na žalost, kratko je bilo naše veselje: dio proljeća, ljeto i prvi dio jeseni. Ratišta su se približavala. Crne vijesti stizale su sa svih strana: povlačenje vojske s ratišta, prepuštanje neprijatelju dotada neosvojivih dijelova drage domovine.

Već početkom studenoga 1944. zločinci su se pojavljivali oko Vranića, Rujna... Na 19. studenoga, dok smo ručavali, upao je k nama, naravno s oružjem, kako mu i priliči, bandit. Sama pojava predstavljala je demona. Takav je bio dojam. Možda u duši i nije bio takav!? Od tada je nestalo veselja. Zamijenila ga je stalna strepnja od upada i likvidacija. Stalno uznemiravanje. Dolazak u kuću i oko kuće u svako doba dana i noći. Nijemci od vremena do vremena gruvaju teškim topovima. Brane svoje položaje na Širokom Brijegu i okolici. Projektili padaju oko crkve i župnog stana. Iz dana u dan bivalo je sve teže i teže. Odlučili smo ostati i raditi »do volje Božje«. I radili smo. Nismo zapazili na našim župljanima da imaju bilo što protiv nas. Imali smo mnogo prijatelja, ali malo pomoći od njih. Svi su bili u strahu kao i mi.

Stanje će nakon dolaska partizana postati nesigurno, a Vi ćete uskoro morati napustiti Kočerini. Što je uzrokom Vašeg odlaska?

Brzo po dolasku neprijatelja osjećali smo neki animozitet prema nama. Počele su stizati vijesti da mrmljaju protiv nas, da se često raspituju o nama. Po tim smo vijestima razabrali da sam ja

Na Kočerini 1944. (s lijeva na desno): fra Vinko Dragičević, fra Valentin Zovko i fra Andrija Topić.

najcrnji. Za nekoliko dana fra Valentin je dobio pismo od povjerljiva čovjeka da mi se radi o glavi. U drugom pismu potvrđeno je isto

– da su banditi odlučili likvidirati me i preporučuju mi da izbjegnem. I u trećem su mi pismu poručili da ako ne izbjegnem, da mi je smrt sigurna, da mi nema života među njima. Preporučio mi je da bježim dok se još može izbjeći. Uz sve prijatnje nisam htio ostaviti sama župnika na tolikoj župi. To je fra Valentin znao. Jedno mu je jutro rekao: »Idi, ja ti savjetujem. Radi ti se o glavi. Ako ovdje pogineš, ne koristiš nikomu, ako li odeš i ostaneš živ, pa se nekad vratiš, koristit ćeš i sebi i drugima. Idi dok je vrijeme.« Fra Andrija je prihvatio i nagovarao me da idem. Šima se priključila i gotovo molila da odem. Pristao sam i otišao i evo me još živim nakon šezdeset godina produženog života. Bogu hvala i kućnoj čeljadi u Kočerinu!

Fra Valentin i fra Andrija ubijeni su u jednom noćnom upadu u župnu kuću na Kočerinu. U njoj su tada bili i Stanko Zovko i fra Andrijina majka Šima koja je gledala kako joj ubijaju vlastitog sina. Kad ste saznali za njihovu smrt i što Vam je Šima o tome rekla?

Nakon što sam otišao iz Kočerina, ostali su fratri i kuharica. Iako žalosni zbog rastanka, bili su radosni što ću, vjerovali su, sigurno prijeći granicu razdvajanja i tako se osloboditi iz kandža bezbožnih zvijeri. Kako su živje-

Komunisti su na Kočerinu najprije zaprijetili fra Vinku Dragičeviću. Poslušao je savjet i sklonio se na sigurno mjesto.

li i proživljavali fra Valentin i fra Andrija, Šima i mali Stanko nakon moga odlaska, ne znam. Ukratko – jadno. Tako mi je rekla Šima kad sam se s njom sastao na Širokom Brijegu i u Mostaru, nakon povratka s Križnoga puta. Naglasila je da se svakodnevno povećavala nesnošljivost nazočnih neprijatelja. Priznala je da je i među njima bilo poštenih ljudi, ali je od njih bila mala ili nikakva korist jer nisu mogli ništa pomoći. Bili su među »svojima«, u istom ili gore položaju nego običan svijet koji nije bio stalno na očima komesara i ostalih krvožednika.

Gore sam nešto rekao o našoj domaćici Šimi. Mogao bih nadodati da je bila posebni fenomen: žena sa sela, čini mi se i nepismena, pomno je pratila sve događaje, imala je mnogo prijatelja i poznanstava. Što bi saznala, to bi nam prenijela ako bi joj se učinilo da ima neku praktičku vrijednost. Pošteni vojnici, uglavnom prisilno zavojačeni, Šimi bi rekli da se fratri dobro čuvaju, da bez velike potrebe ne izlaze van... Što bi čuli od bandita, to su izravno ili preko neke ženske javljali Šimi, a ona opet fratrima.

Možete li poimence navesti neke ljude koji su unatoč opasnosti bili spremni u ta teška vremena pomagati fratrima?

Ovdje napominjem da smo u Kočerinu imali velikog kućnog prijatelja Grgu Balića, hrvatskog oružnika. Rođen je u Dalmaciji u Katunima. Bio je rođak pok. fra Karla Balića. Oženjen Marom Banožić iz Kočerina. Završio je oružničku školu, došao u Kočerin i tu su ga zatekli partizani. Možda ih je tu i pričekao. Bili su mnogi iz njegova kraja. Primili su ga jer im je trebao pismen čovjek. Ostao je prijatelj nama. Nije se mijenjao. On je, preko jedne žene, dostavio tri uzastopna pisma Šimi za fra Valentina. U neku ruku ta su pisma mene spasila. Neka mu je hvala!

Fratre na Kočerinu nemilosrdno su ubili nešto iza ponoći 21. svibnja 1945. Nakon premetačine u kući, predosjećajući da bi se nešto takvo moglo dogoditi, međusobno su jedan drugome podijelili odrješenje grijeha.

A sad, molim Vas, opišite taj strašni zločin na Kočerinu, naravno prema Šiminu svjedočenju. Kad se dogodio i kako je to bilo?

O tim mi je događajima pričala Šima kada smo se sastali na Širokom Brijegu i u Mostaru. Nakon pogibije fratara na Širokom Brijegu atmosfera je bila sve napetija. Osjećao se strah. Zle su se slutnje iz dana u dan povećavale. Udar je prijetio svakoga časa. Dana 20. svibnja 1945. odnekuda je došla neka vojnička jedinica na Kočerin. Bilo je to u večernje doba. U toj je jedinici bio, silom unovačen, Ante Sesar – kasnije fra Alojzije. Jedinica se smjestila u mjesnoj školi. Iste večeri, negdje prije ponoći, netko je divljački lupao na vratima župnog stana uz povik: »Otvoraj!«. Otvorio je fra Valentin... ili

Krvlju umrljana plahta na kojoj je ubijen fra Andrija Topić.

Šima... Ne znam, zaboravio sam! Dvojica su odmah počela premetati kuću. U mojoj su sobi uzeli sve što su htjeli. Pitali su za me gdje se nalazim. Kad su pokupili što su htjeli, to su ponijeli sa sobom i otišli.

Fra Valentin, fra Andrija i Šima ostali su prestrašeni u fra Andrijinu sobi. Složili su se u ocjeni situacije da bi im to mogla biti zadnja noć u životu. Ispovjedili su se i preporučili Bogu.

Nešto iza ponoći opet lupanje na vratima uz divljački povik: »Otvoraj!«. Šima je otvorila. Ista ona dvojica pljačkaša nosili su »livore« (samokrese) u ruci, pošli uz stube, bez ikakva obzira, bez riječi. Šima ih je slijedila. Osjetila je užas koji ih čeka. Fra Valentin i fra Andrija bili su u fra Andrijinu sobi. Fra Andrija je bio u krevetu. Zlikovci su naredili fra Valentinu: »Idi u svoju sobu!«. Soba je bila sučelice fra Andrijine sobe. Fra Valentin je pošao i zvijer za njim. Prešavši hodnik jedva dva koraka, i tek što je zakoračio u sobu, zlikovac ga je ustrijelio u glavu. Šima je pala na sina, fra Andriju, da mu zaštiti glavu. Zlikovac, koji je ostao u fra Andrijinu sobi, sasuo je nekoliko hitaca, točnije

šest, u trup fra Andriji, od prsiju do trbuha. Zlikovci su odmah otišli. Šima je cijelu noć ostala uz mrtva sina i brata. To je bilo 21. svibnja 1945.

Kad se očula pucnjava u župnom stanu, jedan je vojnik iz jedinice, koja je sinoć došla u Kočerin, rekao: »Pogiboše popovi!«. To je jasno čuo Ante Sesar (fra Alojzije) koji je kasnije to kao fratar pričao. Na moj upit pričao mi je o tome te se ne može dvojiti u istinitost navedenog događaja. Antino pričanje valjda je negdje zabilježeno.

Sve gore navedeno o ubojstvu fratara na Kočerinu ispričala mi je Šima Topić, naša kuharica, jedini i isključivi svjedok strašnog događaja. Netko je pred Šimom rekao da su partizani zaklali fra Valentinu i fra Andriju. Šima je mirno reagirala: »Nisu oni zaklani, nego iz livora ubijeni.« Tako Šima pokazuje svoje kršćanstvo pa ni o crnim neprijateljima ne želi kazati neistinu, nego samo istinu.

Šima mi je još mnogo toga pričala: kako su prijтели meni, kako su se širile vijesti o mojoj ugroženosti, o mome sretnom odlasku, o zahvaljivanju Bogu koji se pobrinuo za me i pomogao mi da izma-

knem iz pandža dvonožnih zvijeri... Pričala mi je kako je dobivala razne vijesti, upozorenja s raznih strana, ali uglavnom od našeg staroga prijatelja gosp. Grge Balića i njegove žene Mare, r. Banožić, rodom iz Kočerina.

Zahvaljujem dragomu Bogu što mi je omogućio objelodaniti mučeništvo naših fratara na Kočerinu. Iznio sam sve onako kako sam čuo. Osjećam se zahvalan fratrima i Šimi koji su mi savjetovali, gotovo me natjerali, da se uklonim i izbjegnem sigurnu smrt. Hvala im!

Fra Vinko, recite nam još ovo: – Na samom koncu rata i nakon njega, ubijeno je, uz tolike nevine ljude, i 66 franjevacu Hercegovačke franjevačke provincije. Za više od polovice ne zna se ni danas mjesto njihovog zemnog prebivališta. Otkuda tolika mržnja prema jednom narodu i katoličkoj vjeri?

Odgovor mi izgleda suvišan. Na njega je odgovorio prije tisuće godina sam Gospodin Isus Krist kazavši da su njega progonili pa će progoniti i njegove. Isus, samo dobro, svetost, milosrđe, istina, ljubav... bez ikakva, pa i najmanjega grijeha i mane, toliko se ponizio da spasi ne jednoga ili nekolicinu, nego svakoga koji ga priznade svojim. Zlikovci su ga ipak ubili na najokrutniji način.

Mi, ovakvi kakvi jesmo, s manama, pogriješkama, grijesima, odabrali smo njega, slijediti njegov put, a što nas drugo čeka nego nositi i svoje križeve. Bit će ih. Izbjeći ih ne možemo. Bilo bi smiješno tražiti da ih izbjegnemo. Molimo samo da budu što manje okrutni! ✍

Dekret pape Urbana VIII. U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, II., 2 (3)

Nakladnik:

Vicepostulatura postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«

Glavni i odgovorni urednik:

fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:

Zdenka Leženić

Adresa:

Vicepostulatura, Trg sv. Ante 1,
88320 Ljubuški – Humac, BiH;
Vicepostulatura, pp, 20352 Vid, RH
tel.: (039) 832-582
faks: (039) 832-585
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:

FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:

siječanj i srpanj

Godišnja pretplata:

BiH 6 KM, RH 24 KN,
EU 6 EUR, SAD i Kanada 10 USD

Slanje pretplate i dobrovoljnih priloga (s naznakom za što):

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank:
žiroračun: 33 8100 2 20234 8065
devizni račun: SWIFT: UNCRBA 22;
IBAN: Ba 393380604818137482

Cijena pojedinog primjerka:

3 KM; 12 KN; 3 EUR; 5 USD

ISSN: 1840-3808

Riječ urednika fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Lijepo je ponovno se naći zajedno. Pola godine je prohujalo kao u trenu. Naravno, puno se toga i učinilo, što ste mogli redovito pratiti preko naših internetskih stranica koje smo obnovili pa se nadam da vam je bilo ugodnije njima ploviti. Preostaje nam još ih više napuniti sadržajem tako da postanu prepoznatljiv portal glede pobijenih hercegovačkih franjevac. Ovom prilikom zahvaljujem svima onima koji su nam u tome pomogli i pridonijeli povezivanju drugih s našim stranicama.

Kroz proteklo vrijeme nipošto nismo zanemarili prikupljanje svjedočanstava još živućih svjedoka. Hvala Bogu, uspijevamo pronaći ne samo one koji prema nečijem pripovijedanju nešto znaju o tim događajima, nego i one koji su izravno nazočili nekom događaju. Izabrane dijelove određenih svjedočanstava, uz izričito dopuštenje svjedoka, počinjemo polako donositi i na stranicama ovog našeg glasila.

Novost koju smo od zadnjeg broja glasila uveli jest znanstveni simpozij. Održan je 17. svibnja u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu. Nadamo se da će postati tradicionalan i tako pridonijeti saznavanju istine o ubijenim hercegovačkim franjevcima, ali i o vremenu u kojem se sve to dogodilo. Oni

koji su nazočili, kao i oni koji su o svemu čitali na našim internetskim stranicama, jamstvo su da je namisao pala na plodno tlo. Simpozij su popratila i javna glasila na čemu im hvala.

Polako popunjavamo i riznicu predmeta koji se odnose na ubijene fratre. O mnogima još nemamo ništa. Zbog toga molimo sve one koji nešto posjeduju da nam to jave. Predmete ćemo snimiti i zapisati kod koga se nalaze, a na vlasnicima je hoće li ih ili ne jednoga dana darovati Vicepostulaturi koja će ih brižno čuvati i po potrebi izložiti, odnosno govoriti o njima.

I na kraju, zahvaljujem vam na širenju istine o pobijenim hercegovačkim franjevcima. Što o njima mislite, možete ne samo izreći dopisom nego i upisom u Knjigu uspomena koja se nalazi na našim internetskim stranicama. Na taj će način vaš zapis biti dostupan i drugim čitateljima pa će se i sami možda odvažiti izreći svoju misao. Naravno, ako ste na zagovor ubijenih franjevaca dobili neku milost, što prije nam to javite. Takvi znakovi zacijelo su potvrda njihove svetosti.

Ako Bog dadne, ponovno ćemo se susresti u siječnju. Vjerujem da ćemo imati o čemu pričati.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Razgovor	33
Podsjetnik	9	Pobijeni	37
Povijesne okolnosti	18	Odjek u umjetnosti	54
Stratišta	30	Izdavaštvo	55
Svjedočenje	32	Darovatelji	55